

УДК 338.46

ЛІБЕРАЛІЗАЦІЯ РУХУ КАПІТАЛУ: НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Юрій Кирилич

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, Україна, 79000, тел. (032) 239-41-32,
e-mail: kurylych@ukr.net*

Досліджено роль кодексів ОЕСР у лібералізації руху капіталу та залученні іноземних інвестицій у національну економіку. Визначено основні обмеження чи бар'єри на рух капіталу при проведенні лібералізації учасниками ОЕСР.

Ключові слова: Організація економічного співтовариства та розвитку, Кодекс Лібералізації руху капіталу, Кодекс лібералізації невидимих операцій, потоки капіталу, фінансова лібералізація.

Актуальність проблеми. Практика функціонування світового господарства засвідчує, що капітал може стати істотним чинником економічного зростання. Водночас фінансова лібералізація, глобалізація світових фондового і валютного ринків визначає успіх розвитку національної економіки залежно, від ступеня її інтегрованості в систему міжнародних валютно-кредитних і фінансових відносин. З приводу вищезазначеного проблема регулювання руху капіталів набуває ключове значення.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Аналізу окремих аспектів фінансової лібералізації, проблеми руху міжнародних грошових потоків, поглиблення глобалізації, проблемам регулювання ринків капіталу присвячено монографії і статті таких сучасних авторів як, Д. Ахмед, С. Н. Іслам [0], Р. Голдсміт [0], Р. Маккіннон [0], Е. Шоу [0], З. Луцишин [0], П. Сауве [0] та ін. Досліджувана проблема не одержала досі достатнього системного теоретичного осмислення у працях як вітчизняних, так і закордонних авторів. Здебільшого праці, присвячені регулюванню ринків капіталу, руху потоків капіталу, носять насамперед описовий або спеціальний прикладний характер.

Мета роботи – дослідження впливу визначених принципів та правил поведінки Кодексами ОЕСР на лібералізацію руху капіталів та обґрунтування необхідності реформування регулюючої системи на національному рівні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Процес лібералізації економіки відкриває простір для діяльності механізмів ринкового регулювання, зменшення втручання держави в економіку в адміністративних формах та у вигляді прямого державного регулювання. Головним завданням держави стає створення та збереження конкурентного середовища, сприяння розвитку бізнесу, поліпшення судочинства. Ці зміни відбуваються в рамках членства в Організації економічного співтовариства та розвитку. З часу свого заснування (30 вересня

1961 року) ОЕСР сприяє проведенню лібералізації операцій з рахунками руху капіталу в 34-х країнах-учасницях цієї організації.

Забезпечення відкритості ринків капіталу в ОЕСР знайшло своє відображення у двох Кодексах з лібералізації – Кодексі лібералізації руху капіталу [0] і Кодексі лібералізації невидимих операцій [0] (має відношення до транснаціональних послуг) та у понад 260-ти додатках до них. У першому з Кодексів ОЕСР розглядає права та обов'язки країн-учасниць, а також ступінь і міру їхньої інтегрованості та лібералізації в міжнародний рух капіталу, а в Кодексі лібералізації поточних невидимих (немоніторених) операцій порівнює лібералізацію, досягнуту кожною країною у сферах бізнесу, транспорту, страхування і пенсійних фондів, банківської та фінансової сфери, кіно і телебачення, туризму тощо.

У 34-х країнах ОЕСР (табл. 1), до яких входять більшість членів G20, дотримуються вимог Кодексів.

Зазначимо, що сьогодні членами ОЕСР є 6 постсоціалістичних країн, які зараз знаходяться в складі ЄС, а саме: Республіка Польща, Чеська Республіка, Угорська Республіка, Словацька Республіка, Республіка Словенія та Естонська Республіка.

Країни-учасниці, які приєдналися до ОЕСР, можуть, за необхідності, встановлювати певні обмеження чи бар'єри на рух капіталу, що детально описано в самих документах. Країна-учасниця має право на вигоду від проведення лібералізації іншими країнами, що приєдналися до ОЕСР, незалежно від свого ступеня відкритості.

Кодекс визнає, що контроль за рухом капіталу може відігравати певну роль у конкретних обставинах. Однак оскільки підхід «знищ сусіда» може мати негативні колективні результати, країни домовилися, відповідно до Кодексу, на добре перевірені принципи, такі як: прозорість, відсутність дискримінації, пропорційність та звітність.

Учасники, які підписали Кодекс, повинні поступово взаємно скасувати обмеження на рух капіталу в обсязі, необхідному для ефективного економічного співробітництва. Заходи, спрямовані на усунення таких обмежень, далі іменуватимемо, «заходом з лібералізації».

Розглянемо деякі основні положення Кодексу, згідно з якими учасники повинні:

а) ставитися до всіх активів нерезидентів, як і до внутрішніх активів, незалежно від дати їхнього утворення;

б) дозволяти ліквідацію та передачу всіх активів, які належать нерезидентам.

Учасники повинні докладати зусиль, щоб не вводити нових обмежень на рух капіталу або використання фондів нерезидента, уникаючи прийняття суворіших існуючих правил. Заходи з лібералізації, передбачені у цьому Кодексі, не повинні обмежувати повноважень країн з перевірки переказів і справжності угод та приймати будь-які заходи, необхідні для ухилення від виконання законів і правил.

Таблиця 1

Країни учасники ОЕСР та дата їхнього приєднання до організації

Країна	Час приєднання до ОЕСР	Порядок приєднання
Канада	10 квітня 1961	1
США	12 квітня 1961	2
Великобританія	2 травня 1961	3
Данія	30 травня 1961	4
Ісландія	5 червня 1961	5
Норвегія	4 липня 1961	6
Туреччина	2 серпня 1961	7
Іспанія	3 серпня 1961	8
Португалія	4 серпня 1961	9
Франція	7 серпня 1961	10
Ірландія	17 серпня 1961	11
Бельгія	13 вересня 1961	12
Греція	27 вересня 1961	13
Німеччина	27 вересня 1961	14
Швейцарія	28 вересня 1961	15
Швеція	28 вересня 1961	16
Австрія	29 вересня 1961	17
Голандія	13 листопада 1961	18
Люксембург	7 грудня 1961	19
Італія	29 березня 1962	20
Японія	28 квітня 1964	21
Фінляндія	28 січня 1969	22
Австралія	7 червня 1971	23
Нова Зеландія	29 травня 1973	24
Мексика	18 травня 1994	25
Чеська Республіка	21 грудня 1995	26
Угорщина	7 травня 1996	27
Польща	22 листопада 1996	28
Корея	12 грудня 1996	29
Словацька Республіка	14 грудня 2000	30
Чилі	7 травня 2010	31
Словенія	21 липня 2010	32
Ізраїль	7 вересня 2010	33
Естонія	9 грудня 2010	34

Учасники повинні спростити якнайбільше формальностей, пов'язаних з переказами коштів, авторизацією, перевіркою операцій, та за необхідності співпрацювати для досягнення сформульованої цілей.

Наведемо перелік операцій, видів діяльності та положень, які свідчать про рівень лібералізації руху капіталу:

- прями іноземні інвестиції;
- ліквідація та виведення прямих іноземних інвестицій;
- операції з нерухомістю;
- операції з цінними паперами;
- операції з грошима;
- інші операції з цінними паперами і не сек'юритизованими зобов'язаннями;
- операції з колективними інвестиційними цінними паперами;
- кредитування безпосередньо пов'язані з міжнародними комерційними операціями або наданням міжнародних послуг;
 - фінансові кредити та позики;
 - поруки, гарантії та фінансові резервні кошти;
 - операції з депозитними рахунками;
 - операції в іноземній валюті;
 - страхування життя;
 - приватний рух капіталу;
 - фізичний рух капіталу та коштів;
 - відчуження заблокованих коштів нерезидентів.

Зазначимо, що будь-який з цих пунктів визначає детальний та вичерпний перелік понять і положень для опису обмежень на рух капіталу. Проаналізуємо кожен з них зокрема:

Прямі іноземні інвестиції – це інвестиції з метою встановлення міцних економічних відносин з підприємством, які дають змогу здійснювати ефективний вплив на управління ними. Прямі іноземні інвестиції передбачають такі можливості для резидентів за кордоном та нерезидентів всередині країни:

- створення або розширення підприємства нерезидентами, створення філій або відділень, придбання у цілковиту власність існуючого підприємства;
- участь у нових або існуючих підприємствах;
- оренда на п'ять років або довше.

Ліквідація та виведення прямих іноземних інвестицій передбачає таку можливість для резидентів з-за кордону та нерезидентів у країні.

Операції з нерухомістю гарантують, що нерезиденти та резиденти мають право вільно купувати, будувати та продавати нерухомість.

Операції з цінними паперами щодо пропозиції внутрішніх цінних паперів на зовнішньому та внутрішньому ринку капіталу передбачають:

- випуск шляхом публічного розміщення або відкритого продажу цінних паперів, акцій, облігацій та інших боргових зобов'язань, термін погашення яких сягає понад рік;

– визнання, впровадження акцій, облігацій та інших боргових зобов'язань внутрішнього ринку цінних паперів, термін погашення яких сягає понад рік.

– операції, які проводять резиденти та нерезиденти: купівля та продаж акцій, облігацій та інших боргових зобов'язань (термін погашення яких сягає понад рік).

Операції з грошима гарантують:

– визнання внутрішніх і зарубіжних цінних паперів та інших документів на іноземному ринку валюти шляхом їхнього розміщення на біржі або відкритий продаж.

Операції з грошима в країні нерезидентами та резидентами за кордоном передбачають на валютному ринку:

– придбання цінних паперів;

– продаж цінних паперів;

– кредитування та запозичення за допомогою інших інструментів.

Під іншими операціями з цінними паперами і не сек'юритизованими зобов'язаннями розуміють: визнання або впровадження внутрішніх і зовнішніх інструментів та зобов'язань на іноземних фінансових ринках шляхом публічного продажу або первинного розміщення; продаж, купівлю та обмін резидентами за кордоном і нерезидентами на внутрішньому ринку.

Операції з колективними інвестиційними цінними паперами передбачають:

– визнання внутрішніх або іноземних колективних інвестиційних цінних паперів на зовнішніх ринках цінних паперів шляхом публічного продажу або первинного розміщення;

– продаж, купівлю та обмін резидентами за кордоном і нерезидентами на внутрішньому ринку.

Кредитування, безпосередньо пов'язане з міжнародними комерційними операціями або наданням міжнародних послуг, дозволяє кредити резидентів та нерезидентів для фінансування комерційних або сервісних транзакцій;

Фінансові кредити та позики надають нерезиденти (резиденти) резидентам (нерезидентам).

Поруки, гарантії та фінансові резервні кошти у випадках, пов'язаних з міжнародною торгівлею та міжнародними поточними невидимими операціями, або у випадках з операціями, пов'язаними з міжнародним рухом капіталу, в яких бере участь резидент, або ж у випадках, безпосередньо не пов'язаних з міжнародною торгівлею і міжнародним поточними операціями, або ж з невидимими міжнародними операціями з руху капіталу, гарантують нерезидентам (резидентам) на користь резидентів (нерезидентів).

Операції з депозитними рахунками нерезидентів (резидентів) проводять як у національній, так і в іноземній валюті.

Операції в іноземній валюті нерезидентами (резидентами) передбачають: придбання та продаж національної (іноземної) валюти шляхом обміну іноземної (національної) валюти; обмін іноземної валюти.

Страховання життя та трансферти капіталу, що виникають за договорами страхування життя, забезпечують переказ коштів та інших допомог

бенефіціарам-резидентам (нерезидентам) від нерезидентів (резидентів) страховиків.

Приватний рух капіталу налічує:

- позики;
- подарунки та пожертвування;
- придане;
- спадщина і заповідне майно;
- погашення боргів в країні їхнього походження за еміграційною ознакою;
- активи емігрантів;
- виграші;
- заощадження нерезидентів (заробітчан).

Фізичний рух капіталу, коштів, цінних паперів та інших документів про право власності на основні засоби або засоби платежу підлягає імпорту та експорту.

Відчуження заблокованих коштів нерезидентів означає їхню передачу або використання в країні як для операцій капітального характеру, так і для поточних операцій, або уступку між нерезидентами.

ОЕСР з часу свого заснування сприяє проведенню поступової лібералізації операцій з поточними рахунками та рахунками руху капіталу в країнах-членах організації. Процес лібералізації операцій з рахунками руху капіталу на території країн-членів ОЕСР сягнув рівня, коли практично у всіх країнах-учасницях було знято контроль за рухом капіталу. Досвід, накопичений при аналізі ситуації з лібералізацією капіталу в країнах ОЕСР, може бути корисним для країн, що розвивають ринкову економіку і намагаються відкрити свій рух капіталу. Це насамперед актуально в сьогоdnішній ситуації, чутливій до ризиків, зумовлених з відкриттям національних фінансових секторів для потенційно нестійких потоків капіталу. Підхід до вирішення проблем лібералізації у країнах ОЕСР ґрунтується на усуненні перешкод, з якими зіштовхуються країни на шляху відкритості ринків, та ймовірності провести свою необхідну політику. Порівнюючи свої національні нормативні документи і заходи з тими, які в рамках лібералізації руху капіталу були прийняті іншими учасниками цього процесу, країни одержують допомогу в такій складній галузі політики, як фінансова лібералізація, і можуть частково вводити певні обмеження [8; 9].

Існують обмеження, які встановили уряди постсоціалістичних країн, що є членами ЄС, незважаючи на приєднання до ОЕСР та підписання Кодексу про лібералізацію руху капіталу. Наприклад, Польща також скористалась своїм правом члена ОЕСР і ввела низку обмежень для прямих іноземних інвестицій нерезидентів у країну щодо:

- операцій філій банків, які займаються іпотекою згідно з Польським законодавством і є установою, уповноваженою випускати іпотечні цінні папери на внутрішньому ринку відповідно до національного законодавства;
- надання послуг з управління активами філіями чи представництвами інвесторами нерезидентами, внутрішнім пенсійним фондам;

- придбання земель, відведених для сільського господарства і лісів, а також придбання акваторій, без надання авторизації;
- авіакомпаній, заснованих у країні, контрольний пакет акцій яких повинен належати та бути у розпорядженні ЄС і / або громадян країн ЄС, якщо інше не передбачено міжнародними угодами країн ЄС;
- інвестицій в телерадіокомпанії, де частка іноземного капіталу в статутному фонді перевищує 33%;
- інвестицій у підприємства, що працюють в секторі азартних ігор і тоталізаторів, окрім як через підприємства, які функціонують у Польщі, де частка іноземного капіталу сягає 49 % або менша;
- інвестицій у судна, які ходять під прапором Польщі, окрім підприємств, зареєстрованих у Польщі.

На операції з нерухомістю для нерезидентів не поширюється обмеження на купівлю житла, якщо іноземець проживав у Польщі не менше 5-ти років.

Загалом обмеження охоплюють страхування товарів у міжнародній торгівлі, страхування життя, приватних пенсійних фондів, компаній з управління активами, консалтингових агентств та професійних послуг.

Висновки. На основі описаного вище зазначимо, що необхідними умовами забезпечення ефективного руху капіталу є наявність у країні надійних фінансових установ та ефективної системи нормативно-правового регулювання. Аналізовані кодекси містять зобов'язання країн, що приєдналися, надавати іноземним інвесторам національний режим і співпрацювати з ними у питаннях застосування заходів стимулювання і дестимулювання інвестицій. У зазначених документах закріплено право кожної окремої країни на запровадження власної системи регулювання «входу» іноземних інвесторів у національну економіку. Ці заходи можуть бути вжиті в контексті забезпечення інтересів національної та міжнародної безпеки. Головна вимога – ці заходи мають бути максимально прозорими та інформаційно-доступними для іноземних інвесторів.

Перспективними напрямками подальших досліджень є комплексний аналіз результатів використання країнами, що розвиваються, механізмів лібералізації капіталу та практики грошово-кредитного регулювання, адаптація зарубіжного досвіду до умов національної економіки та вироблення на їхній основі власного механізму лібералізації руху капіталу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Директива Ради 85/611/ЄЕС «Про узгодження законів, підзаконних та адміністративних положень, що стосуються інститутів спільного (колективного) інвестування в цінні папери, що підлягають обігу (ICF)» від 20 грудня 1985 року [Електронний ресурс] ВР України. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_293.
2. Луцишин З. Асиметрія та парадокс фінансової глобалізації / З. Луцишин // Міжнародна економічна політика. – 2008. – № 8–9. – С. 78–103.
3. Ahmed A. D. I. Financial Liberalization in Developing Countries / A. D. I. Ahmed, S. M. N. Islam. – Berlin : Springer-Verlag Heidelberg, 2010. – 295 p.

4. Forty Years Experience with the OECD Code of Liberalization of capital Movements [Електронний ресурс] : [database] / Organization for Economic Co-operation and Development. – Режим доступу : <http://www.oecd.org/dataoecd/7/16/44784048.pdf>.
5. *Goldsmith R. W.* Financial Structure and Development / R. W. Goldsmith. – New Haven : Yale University Press, 1969.
6. *McKinnon R. I.* Money and Capital In Economic Development / R. I. McKinnon. – Washington, DC : The Brookings Institution, 1973.
7. *Shaw E. S.* Financial Deepening In Economic Development / E. S. Shaw. – New York : Oxford University Press, 1973.
8. *Sauve P.* The Benefits of Trade and Investment Liberalisation: Financial Services / P. Sauve. – Paris : OECD, 1990. – P. 173–188.
9. OECD Code of Liberalization of Capital Movements [Електронний ресурс] : [database] Organization for Economic Co-operation and Development. – Режим доступу : <http://www.oecd.org/dataoecd/10/62/39664826.pdf>.
10. OECD Code of Liberalization of Current Invisible Operations [Електронний ресурс] : [database] Organization for Economic Co-operation and Development. – Режим доступу : <http://www.oecd.org/dataoecd/41/21/2030182.pdf>.

Стаття надійшла до редколегії 3.02.2013

Прийнята до друку 13.02.2013

LIBERALIZATION OF CAPITAL MOVEMENTS: REGULATORY FRAMEWORK

Yuriy Kyrylych

*Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska Str., Lviv, Ukraine, 79008, tel. (032) 239-41-32,
e-mail: kyrylych@ukr.net*

The role of the OECD codes of liberalization of capital flows and foreign investment in the national economy in this article investigated. Determined based restrictions or barriers to capital flows during the liberalization of OECD members.

Key words: Organization for Economic and Community Development, OECD Code of Liberalization of Capital Movements, OECD Code of Liberalization of Current Invisible Operations, capital flows, financial liberalization.

ЛИБЕРАЛИЗАЦИЯ ДВИЖЕНИЯ КАПИТАЛА: НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ

Юрий Кирилич

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Университетская, 1, г. Львов, Украина, 79000, тел. (032) 239-41-32,
e-mail: kyrylych@ukr.net*

В данной статье исследована роль кодексов ОЭСР в либерализации движения капитала и привлечения иностранных инвестиций в национальную экономику. Определены основные ограничения или барьеры на движение капитала при проведении либерализации участниками ОЭСР.

Ключевые слова: Организация экономического сообщества и развития, Кодекс либерализации движения капитала, Кодекс либерализации невидимых операций, потоки капитала, финансовая либерализация.